

نخستین جلسه

کنگره بزرگ اسلامی در فلسطین

در سال ۱۳۷۳ هجری بود که اولین جلسه مؤتمر اسلامی با شرکت ۱۴ نفر از چهار گوشه جهان تشکیل شد .

هدف این کنگره اسلامی : بررسی قضایای فلسطین و تبادل نظر و شور و دراطراف آن بوسیله نمایندگان ملل اسلامی بود .

ولی خود تشکیل این کنگره و مسافرت يك عده از شخصیت‌های ممالک اسلامی بکشورهایی که نزدیک نط مرزی اسرائیل قرار گرفته‌اند خود موجب میشود که قضیه تجاوز ، همانطور که واقع شده ؛ لااقل برای جهان اسلام روشن شود . و این قطعی است که هر مسلمانی که از نزدیک برود و نتایج شوم و تأثر آور این تجاوز را به بیند نمی‌تواند خود را نسبت بمسئله فلسطین بی‌اعتنا بداند ، حداقل نتیجه این کنگره این است که ملت اسلام متوجه میشود که مسئله فلسطین يك مسئله محلی و یا عربی نیست ، بلکه يك مسئله اسلامی است . شرکت نمایندگان ملل مسلمان افریقای در این کنگره ؛ خیلی لازم و بجاست زیرا برای تهیه آراء سازمان ملل ، باید قبلاً ملتهایی که در سازمان نماینده دارند از کم

✽ از نویسندگان بزرگ رئیس کتابخانه نظامیه بود ؛

در سال ۵۸۹ به امر «ناصر لدین الله» خلیفه عباسی کتابخانه مهم دیگری در نزدیکی نظامیه بنامد و هزاران کتاب نفیس نایاب از کتابخانه خلیفه بآنجا انتقال یافت . (۱)
از امتیازات نظامیه یکی این بود که برای دانشجویان وظیفه و بام خرج کمک هزینه مقرر شده بود که (۲) که تا آن تاریخ امری بی سابقه بوده است در این دانشگاه فرزندان طبقات عالی و پست هر دو تحصیل میکردند و از نتایج علمی این دانشگاه آنکه شش هزار فارغ التحصیل دارای گواهینامه‌های عالی از آن بیرون آمده‌اند .

زبیده (۱) همسر هارون الرشید خلیفه عباسی صدکنیز داشت که تمام قرآن را حفظ داشتند و سحرگاهان که در کاخ زبیده با آواز خوش قرآن میخواندند عثل آن بود که زنبوران عمل در کندوی خویش زمزمه میکنند .
آیا نظامیه اولین مدرسه در اسلام است ؟

از این مرحله که بگذریم بدوره تشکیل مراکز خاص علمی و دانشگاه‌های مهم اسلامی میرسیم که مرکز تحقیقات دانشمندان مسلمان بوده‌اند .

بعضی از نویسندگان و از آن جمله ابن خلکان معتقدند که دانشگاه نظامیه بغداد نخستین آموزشگاهی است در دوره اعتلای اسلام که بوسیله نظام‌الملک وزیر ملک‌شاه سلجوقی تأسیس شده است و میگویند بیت الحکمه بغداد که در زمان هارون و مأمون و بدست آنها پدید آمد کتابخانه مهمی بوده است نه آموزشگاه .

ولی بیشتر دانشمندان معتقدند که قبل از نظامیه آموزشگاه‌های بسیاری در کشورهای اسلامی بوده‌اند و برای نمونه قسمتی از آنها را نقل میکنیم دائرة المعارف (۲) بریتانیا مینویسد : مأمون در دوره ولیمهدی خود دانشکده‌ای در خراسان بنا کرد و برای تدریس در این دانشکده استادان شایسته و زبردست از کشورهای مختلف دعوت نمود .
دائرة المعارف (۳) چمبرس مینویسد که در زمان مأمون آموزشگاه‌های مهمی در بغداد و بصره و کوفه و بخارا تأسیس گردید .

در سال چهارصد هجری «حاکم» خلیفه (۴) فاطمی در مصر آموزشگاه بزرگی تأسیس کرد و کتاب‌های بسیاری بر آن وقف نمود و جمعی از فقها و استادان را برای تدریس در آنجا معین نمود .

سلطان محمود غزنوی یک قسمت از دارائی هنگفتی که برای خود انداخته بود صرف بنای یک آموزشگاه با شکوهی نمود و کتابخانه‌ای که مشتمل بر کتاب‌های نفیسی بود بدان اختصاص داد و برای مخارج مرتب آن املاک و دهاتی وقف نمود .

و نیز در تاریخ می‌بینیم : در حالیکه بغداد برای تحصیل این افتخار و تأسیس دانشگاه نظامیه از نظام‌الملک انتظار میکشید در شهر نیشابور آموزشگاه‌ها و دانشکده‌های بزرگ

(۱) تاریخ تمدن اسلام جرجی زیدان جلد سوم .

(۲) کتاب مذکور در حالات مأمون .

(۳) کتاب نامبرده در ذکر عرب .

(۴) حسن‌المعاضره علامه سیوطی در ذکر حوادث غریبه مصر و تاریخ کامل راجع

بو قایع ۴۰۰ هجری .

ومهی تأسیس شده بود از جمله امیرنصر برادر سلطان محمود آموزشگاهی بنا نمود که نام آن «سعیدیه» بود دیگر آموزشگاه بیهقیه است که استاد امام غزالی از این آموزشگاه بیرون آمده است .

از آنچه بیان شد نتیجه میگیریم که قبل از دانشگاه نظامیه آموزشگاههای بسیاری وجود داشته است ولی شهرت جهانی نظامیه یادگارهای علمی گذشته را چنان از خاطرها محو نمود که گویی پیش از آن اصلاً آموزشگاهی نبوده است .
نظامیه بغداد چگونه بوجود آمد ؟

نظام الملك طوسی که وزیر آلبارسلان و ملکشاه (۱) بود مردی فضل دوست و دانش گستر بود در تمام بخشها و دهکدهها دبستان بنامود و شصت هزار (۲) دینار در این راه صرف کرد و یکدهم از املاک و مستقالاتش را وقف تأسیس کتابخانه و آموزشگاه نمود ولی بالاتراز تمام خدمات فرهنگی او تشکیل نظامیه است .

بنای نظامیه در سال ۴۵۷ هجری آغاز شد و دویست هزار (۳) دینار برای بناء آن صرف شد و در سال ۴۵۹ تمام شد و باشکوه و تشریفات خاصی گشایش یافت و اگر این بیان مورخین صحیح باشد که در روز جشن افتتاح آن تمام بغداد با آنجا هجوم نموده همه درباریان و نزدیکان خلیفه حضور داشته اند میتوان پی برد که جوش و جنبش علمی مسلمانان تا چه اندازه بوده است .

ابواسحق (۴) شیرازی که استاد کل شناخته میشد برای استادی نظامیه نامزد شد و با اصرار زیادی پس از ۲۰ روز قبول کرد . تا وقتی خلافت بغداد باقی بود نظامیه بهمان عظمت (۵) و شکوه ادامه داشت و دانشمندان بنام از آن خارج میشد و شعاع آن تا دورترین نقاط میرسید سخنور نامی سعدی شیرازی از دانشجویان دوره اخیر این دانشگاه میباشد .

برای دانشمندان بالاتراز استادی نظامیه افتخاری نبوده است در طول دویست سال کسی باین مقام نائل نشده مگر اینکه یکتای فن شناخته میشد . يك (۶) کتابخانه بزرگی هم در کنار نظامیه بود که در زمان خود نظام الملك تأسیس شده بود و ابو ذکریای تبریزی ❀

۱ - نظام الملك ۲۰ سال در دربار ملکشاه وزارت نمود (ابن خالکان ترجمه ملکشاه و نظام الملك)

۲ - آثار البلاد قزوینی ۳ - تاریخ نظامیه کامل ابن اثیر .

(۴) تاریخ ابن خالکان در ترجمه ابواسحق شیرازی

(۵) تاریخ نظامیه کامل ابن اثیر جزء وقایع سال ۴۵۷ (۶) تاریخ نظامیه کامل ابن اثیر

دانشگاه نظامیه بغداد

✽ تمدن‌های گذشته زنده میشوند

✽ کاخ و مسجد همه مدرسه‌اند

✽ آیا نظامیه اولین آموزشگاه در اسلام است؟

✽ دانشگاه نظامیه بغداد چگونه بوجود آمد؟

تمدن‌های گذشته زنده میشوند

نسیم روح بخش اسلام دردنیای مرده بشریت وزیدن گرفت و سفیدی صبح فرهنگ و تمدن که از مکه آشکار شده بود کم کم بنقاط دیگر جهان میرسید و جانشین تاریکیها، نادانیا؛ و خرافات میگرددید تمدن‌های یونان و روم و ایران که کم کم صورت افسانه بخود میگرفت و میرفت که بکلی آثارش محو و نابود گردند، و کتاب‌های پرارزش و سرمایه‌های معنوی که در گوشه و کنار زیر غبار مانده و بدست فراموشی سپرده میشد، در این تحول جهانی و جنبش علمی باردیگر جلوه کرده و درجاده تکامل افتادند و طولی نکشید که در قلمرو اسلام مدارس و دانشگاه‌ها پدید آمده آثار علمی گذشته زنده شد.

کاخ و مسجد همه مدرسه‌اند

اگرچه در آغاز پیدایش و پیشرفت اسلام مراکز خاصی برای نشر علم و فرهنگ نبود و مدرسه و آموزشگاه وجود نداشت ولی همانطور که در مقاله گذشته نوشتیم در مسجد حلقه‌های درس تشکیل میشد کم کم از مسجد بکاخ خلیفه و خانه وزیر و حتی کارگران نیز سرایت کرد و تقریباً هر جا و همه جامه‌های علمی و ادبی گردید و دانشمندان و نویسندگان و گویندگانی بوجود می‌آمد جوان و پیر و آقا و غلام و کنیز سرگرم دانش آموزی بودند به کنیزان شمر و تاریخ و نحو و عروض می‌آموختند و آنان را وامیداشتند که قرآن و حدیث و خبر حفظ کنند و همین که اطلاعاتی بدست آورده و پیشرفته‌تری می‌کردند آنان را بعنوان بهترین تلامذعه هدیه میدادند.